

POLACY
NA UNIWERSYTECIE
CHARKOWSKIM
1805–1917

Artur Kijas

Poles at Kharkov University 1805–1917

The paper is devoted to Poles at Kharkov University in the 19th–beginning of the 20th century (until 1917). One of its organizers was Seweryn Potocki, a brother of a recognized writer Jan Potocki, closely co-operating with Prince Adam Czartoryski on the reform of the educational system in Russia, the first superintendent of Kharkov Educational District. Despite a peripheral location, Kharkov University played quite an important role in the history of Polish diaspora in Russia. Personal contacts, the popularity of Polish culture and literature in Ukraine, finally, a multiethnic character of the city, caused that from the 1830s the university enjoyed a lot of interest among Poles. Thus, it is no wonder that more than a dozen of prominent Polish professors and several hundred students – after the dissolution of two Polish-language universities in Warsaw and Vilnius – discerned their future there.

The majority of Polish students at Kharkov University, until the period of the January Uprising, stemmed from borderland nobility, occasionally from the nobility of the Kingdom of Poland. As late as after 1864, contrary to the government's intentions, there was an influx of the youth of non-noble origin to Kharkov University. It has been estimated that from the mid-30s of the 19th century until 1917, about 1650 Poles passed through the University. The Faculty of Law as well as the Faculty of Medicine attracted the greatest interest of students. From the second half of the 19th century, a quite numerous Polish community of Kharkov became a strong support for Poles studying in Kharkov. The association *Dom Polski* ("Polish Home"), organized in 1908, played a significant role in the integration of a socially diversified Polish element in Kharkov. The educational and cultural initiatives, which were directed to all Poles, originated from this institution, and, during the First World War, also independence related initiatives. Following the creation of the Second Polish Republic (Pol. II Rzeczpospolita), the Poles educated in Kharkov had a significant contribution in the development of Polish economy, science and culture.

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK
WZNOWIENIA TOM 30

ARTUR KIJAS

POLACY
NA UNIWERSYTECIE CHARKOWSKIM
1805–1917

Wydanie drugie poprawione i uzupełnione

Poznań 2008

WYDAWNICTWO POZNAŃSKIEGO TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK

Z zabytków naszej pracy, dawnego naszego życia
zawartych w rękopismach, dokumentach, papierach
i księgach, nikt nie korzysta, a niemało tam, i w innych
Rosji miejscowościach, jest źródeł do studiów nad naszym
życiem umysłowym i społecznym.

Marian Dubiecki, *Z przeszłości (1861–1862)*,
Kijów 1910, s. 101.

Nie masz uniwersytetu w Rosji, któryby w dziejach
swoich nie przechowywał pamiątki o profesorach,
ziomkach naszych. Uniwersytet Charkowski, bodaj czy
nie największą liczbę ich posiadał. Pracując w dalekiej
od ogniska ojczyzniego stronie, mało mieli, albo i wcale nie
mieli oni możliwości dać się poznać w rodzinnym kraju.

Antoni Stanisławski, *Życiorysy. Wspomnienia
o profesorach Polakach w Uniwersytecie Charkowskim*,
„Gazeta Codzienna” 1860, nr 175, s. 4.

Spis treści

Wstęp	9
I. Tradycje miejskie i oświatowe Charkowa	19
II. Starania o uniwersytet — Wasilij Karazin i Seweryn Potocki.	24
III. Uniwersytet Charkowski w latach 1805–1855	33
1. Profesorowie i studenci	33
2. Polonica charkowskie, rola Uniwersytetu w propagowaniu języka i kultury polskiej	41
3. Polityka Aleksandra I wobec Uniwersytetów po 1815 roku	47
4. Seweryn Potocki. Jego rola i znaczenie dla Uniwersytetu	49
5. Pierwsi profesorowie Polacy na katedrach uniwersyteckich Charkowa	58
6. Zmiany w uniwersytecie w okresie panowania Mikołaja I	67
7. „Kijowscy” studenci i profesorowie w Charkowie	79
8. „Wileńscy” medycy na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu	89
9. Polscy studenci w Charkowie w latach 40. i 50. XIX wieku	94
10. Wiosna Ludów i jej konsekwencje dla Uniwersytetu	110
IV. Uniwersytet Charkowski w okresie reform Aleksandra II.	115
1. Znaczenie Uniwersytetu dla rozwoju nauki i kultury w Rosji	118
2. Udział studentów w wydarzeniach rewolucyjnych lat 60.	121
3. Towarzystwo Charkowsko-Kijowskie	123
4. Konspiracja studencka lat 60. XIX wieku.	126
5. Udział w powstaniu styczniowym.	128
6. Żywioł polski na Uniwersytecie Charkowskim w latach 60-80. XIX wieku. Profesorowie i studenci	132

V. Polacy na Uniwersytecie Charkowskim na przełomie XIX/XX wieku	145
1. Udział polskich studentów w działalności rewolucyjnego narodnictwa	145
2. Statut uniwersytecki z 1884 roku i jego konsekwencje	148
3. Studenci i profesorowie polscy w Charkowie do 1917 roku	153
4. Charkowskie studia Józefa Piłsudskiego	158
5. Polacy wśród studiujących w latach 80. i 90. XIX wieku.	163
6. Kilińszczycy	164
7. Profesura Uniwersytetu na przełomie wieków	169
8. Profesorowie Polacy.	172
9. Polska konspiracja socjalistyczna	193
10. Uniwersytet w czasie rewolucji 1905 roku	200
11. Polacy na studiach farmaceutycznych i weterynaryjnych.	209
VI. Polonia charkowska, jej początki i przemiany	215
1. Domy zamożniejszych Polaków, ich rola integracyjna	218
2. Władysław Frankowski	221
3. Rzymskokatolickie Towarzystwo Dobroczynności.	223
4. Życie kulturalne charkowskiej Polonii	228
5. Dom Polski w Charkowie	234
Zakończenie	243
Aneksy	247
1. Ministrowie oświaty w Rosji w latach 1802–1917	247
2. Kuratorzy Charkowskiego Okręgu Naukowego w latach 1803–1917	249
3. Rektorzy Uniwersytetu Charkowskiego w latach 1805–1917	250
4. Liczba studentów Uniwersytetu Charkowskiego w latach 1805–1916	251
5. Liczba studentów Uniwersytetu Charkowskiego według wydziałów w latach 1861–1899	252
Indeks osobowy	265